

A HALACHIKUS ELSORVADÁS KRITIKÁJA

Az 1868-as szöveg jellemzően az orosz haszkala (felvilágosodás) utolsó éveit mutatja be. Lilienblum szocialista volt, az 1880-as évekre cionistává is vált, de ezáltal mérsékelt halachikus álláspontot követ, amely a zsidó élet megújítását tűzi ki célul, a rabbik irányítása által, a Talmud interpretációi alapján.

A későbbi generációk [*rabbijai*] úgy tekintenek a Talmudra, mint ahogy a talmudi bölcsek tekintettek Mózes Tórájára! Mint ahogy sok törvényt vezettek le a Tóra minden betűjének koronájából,¹ úgy napjaink jogalkotói is sok törvényt hoztak a Talmud minden egyes szava alapján. Mégis, a két dolog különbözik, mivel a talmudi bölcsek² tudták, hogy a törvényhozónak nem állt szándékában a szavaiba számos egyéb törvényt is belekódolni, hanem az idő és a praktikum miatt volt szükség az új törvényekre – az Írás³ szavai csak alátámasztják [*aszmakhta*]⁴ azokat.

Nem így a mai törvényhozók esetében! Ők úgy hitték, hogy bármely haladó diák⁵ dön-

tése, s egyúttal bármely szó, amely elhagyta a talmudi bölcsek ajkát, egyenesen Mózesnek nyilatkoztatott ki a Szináj-hegyen.⁶ Egyúttal úgy gondolták, hogy számos egyéb törvényt rejtettek el többértelmű vitáik és kijelentéseik felszíne alatt. Ezen [*vitákból*] egyúttal új törvényeket is kikövetkeztettek, amelyekre a talmudi bölcsek nem is gondolhattak volna, olyan törvényeket, amelyek ellentmondanak a kor szellemének és a józan észnek is!

Ha ezek a törvényhozók legalább figyelembe vették volna a Talmud módszertanát; ha legalább rájöttek volna, hogy a Talmud sokkal inkább irányadó a halachikus⁷ döntvények tekintetében, mintsem hogy halachikus törvény lenne; ha legalább nem felejtették volna el, hogy aggádikus⁸ szakaszokból nem szokás törvényekre következtetni, és hogy a rabbinikus törvényekkel szemben elnézőnek kell lenni; ha legalább a tudás mellett döntöttek volna, akárcsak a bölcsek Rabbi Jacob Pollack és Rabbi Isaac Luria⁹ előtt, akik a többértelműség és a kabbala terjesztői; ha legalább nem rendeltek volna szentséget a Talmud minden szavához és többértelműségéhez, akárha Mózes Tórájához! Akkor nem hoztak volna létre új törvényeket nap mint nap, nem tették volna kötelezővé őket Izrael örök törvényeiként, nehéz kőként, amit teherként cipel mindenki, és ami megsebesíti azt, aki viszi. Fel kellene ismerni, hogy csak Isten ad törvényt; mivel nincs köztünk próféta, a Talmud szerkesztése után nem alkotunk új törvényeket, azt állítva, hogy „ez Isten akarata”, hiszen ki kérte ki a tanácsát?

Ráadásul még egy próféta, leszámítva Mózeset, sem hozhat új törvényeket; mennyivel kevesebb tehát az az ember, aki a többértelműség álcája alatt homályt teremt, sötétséget hoz létre, összekeveri a Smá¹⁰ törvényeit a megsebesített ökörével... és ehhez hasonlót! Amikor a talmudi bölcsek, legyen áldott az emléküik, törvényeket hoztak, ezek [*közé*]

1 A Tóra „koronája” első jelentésében a Tóra betűire írt tradicionális díszítéseket jelenti. Második jelentése: a Tóra rabbinus magyarázatai.

2 A II. és VI. század közötti rabbik. Vitáik jegyzékei a babiloni és jeruzsálemi Talmudban maradtak fenn.

3 Ilyen formában ez a Bibliát jelenti.

4 „Hajszálon függő magyarázat” – a Tórából logikailag nem levezethető, mégis arra építő interpretáció.

5 תלמיד תלמוד: tapasztalt, jártos tanuló.

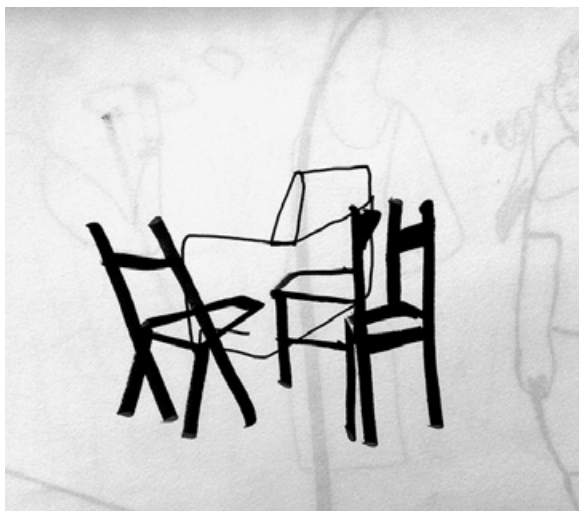
6 A Biblia szerint a Szináj-hegyen nyilatkoztatva ki Isten a Tórát, a törvényt.

7 A zsidó jog törvényei szerint való.

8 Nem törvényi jellegű szövegek, azaz a Bibliában minden egyéb, ami nem normatív.

9 A Zohár, azaz a kabbala alapművének feltételezett szerzője.

10 Mindennapi ima, egyben bibliai idézetekből áll. (Lásd 5Móz. 6. 4–9; 5Móz. 11. 13–22; ill. 4Móz. 15. 37–41). Imaideje szigorúan behatárolt.

שולחן בלי

kizárólag *kapott* törvények és értelmezések tartoztak, illetve olyan előírások és vallási szabályok, amelyek arra hivatottak, hogy megőrizték Isten Tóráját összhangban a tér és az idő [*eshetőségeivel*]!...

A teljes Talmud, eltekintve néhány antik törvénytől és *kapott* interpretációtól, bölcs emberek munkája, akik megértették az emberi lények szellemiségét és viselkedését, valamint a napok valódi értékét, ameddig itt élnek a Földön. Nagy bölcsességgel megáldva élő szellemiséget töltöttek Isten Tórájába, nehogy megfagyott emlékmű legyen belőle, amelyet nem mozdít meg sem erős szél, sem örvénylő vihar. A [*Tóra*] mélyére hatolva eszközöket találtak rá, hogy érzékletesen és értelmes módon magyarázzák el azt, nehogy akadályként háruljon életünk elé; sokatmondóan irányítva, ahol az élet szellemisége megköveteli, s egyúttal nem véve el belőle semmit. Így hát áldott legyen az emléke azoknak, akik megértik és követik cselekedeteiket.

Ugyanakkor azok, akiknek meggyőződésük, hogy annyira okosak, és gúnyt űznek a Talmudból, egyúttal saját ostobaságukról tesznek tanúbizonyságot, illetve arról, hogy mennyire tudatlanok a Talmud metodológiájában; egyáltalán nem értenek hozzá jobban, mint azok, akik szerint [*annak minden szava*] a Szináj-hegyi kinyilatkoztatáskor került Mózeshez. Mindkét csoport tudatlan a Talmud módszertanát illetően!

A Talmud eltérő vélemények antológiája. Mivel az egyéni álláspontok különböznek, mint azt maguk [*a talmudi bölcsek*] is megállapították (BT *Bráhot* 58a; *Szanhedrin* 38a), a halachával és a hittel kapcsolatos, ellentmondó állításokat tartalmaz. És mégis, kedves olvasó, a *tannaim*¹¹ és az *amoraim*¹² közül egy dologban mindenki egyetért: mégpedig abban, hogy bármely előírás, amelynek már nincsen alapja, visszavonható; és hogy minden egyes bíróságnak fölhatalmazása van arra, hogy eltérjen elődei döntvényeitől (az általam [*máshol*] meghatározott feltételekkel összhangban), valamint hogy minden állítást az adott tér és idő lehetséges eseményeivel összhangban juttattak érvényre!...

Korunk rabbijai, figyeljeteK ide! Az igazság nevében járuljunk elétek, a Talmud nevében, népünk nemes lelkű embereinek nevében, Izrael pásztorainak nevében... Az ő nevükben követeljük tőletek, hogy gyűljeteK össze, és hogy az intellektuálisak [*maszkilim*]¹³ társaságában, akik értik a Tórárt, akik lelkükben hűek hozzá és ismerik a korokat – velük közösen alkossatok egy tökéletesített *Sulchán Árukhot*, egy asztalt [*sulchán*], amely mentes minden üledéktől és hamis gögtől, egy *Sulchán Árukhot*, amely nem tanácsolja a következőt: „Nem szabad felemelni a fejünket, vagy felnézni imádkozás közben, nehogy kigúnyoljanak minket az angyalok ([*Sulchán Árukhot, Orach Cháim*] 95:1)... Egy *Sulchán Árukhot*, ami nem terhel meg minket a szabályaival... Amiben megvan a Tóra és a bölcsesség egyaránt! Egy olyan *Sulchán Árukhot*, ami nem vezet be légből *kapott* törvényeket, amelyek a Talmudban sincsenek benne, mint például hogy tanulmányozzuk tulajdon nyomorúságunkat az ötödik hónap első nyolc napján – a talmudi bölcsek nem parancsolták ezt!¹⁴

11 A II. század előtti bölcsek.

12 A II–VI. század közötti bölcsek.

13 *Maszkil, maszkilim*: a felvilágosultak, azaz akik tisztában vannak az európai törvényekkel és világnézettel.

14 Áv hónap kilencedik napja [*Tisa beÁv, augusztus környékén, Áv hó 9. napját jelenti: a Szentélyek lerombolásának emléknapja, bűjtől kísért gyászünnepe*], mely az ötödik hónap, a biblikus idők-től kezdve böjtnap volt, amelynek során a jeruzsálemi Szentély pusztulására emlékeznek. A Misna szerint [*Ta'anit* 4:7] bizonyos gyászszokásokat a bűjtől megelőző szombattól tartanak. A későbbi idők-től fogva, mint azt a *Sulchán Árukhot* [*xvi. századi törvénykönyv*]: a zsidó jogot összefoglaló mű, viták nélkül rögzíti a törvényeket] is tükrözi, ezen szokásokat a hónap első napjától fogva megtartják.

Egyáltalán nem szánni való, hogy a bölcsek, akik tanúi voltak a Szentély pusztulásának és egyúttal az országból történő kiűzetésnek, mindössze néhány rituálét alkottak, megemlékezvén a gyász napjairól, míg több mint ezer évvel később mások számos [rituálét] tettek hozzá, amelyeknek nem volt ősi alapja! Egy olyan Sulchán Árukhra van szükség, amely különbséget tesz a törvény és a vallási buzgalom között! Egy olyan Sulchán Árukh kell, amely nem nyom agyon hibás törvényekkel és megalapozatlan korlátozásokkal. Egy Sulchán Árukh, amely csak olyasmit tilt meg, ami [valóban] tiltva van, és nem hoz olyan durva és gonosz rendelkezéseket, amelyek elkülönítenek minket az emberiségtől és a világegyetemtől, hanem lehetővé teszik, hogy magabiztosan haladjunk; amely kizárólag a Talmud szellemiségén alapul!

Mai rabbik! Túl sokáig ültetek karba tett kézzel. Nem szabad csendben maradni. Itt az idő a kezdeményezésre, itt az idő cselekedni vallásunkért és népünkért. Itt az idő eltávolítani azt a szégyent, amit magunkra vettünk, és amit a Talmud ellenségei hirdetnek, akik buktatóként tekintenek rá útjuk során, és akik azt állítják, hogy „csak növeli a lusta és értéktelen emberek számát Izrael népében; növeli annak az embernek a becsületét, aki tanulja, aki ezáltal fölé kerekedik a tömegeknek; gyűlöletet szít a zsidók és más emberek között, akiknek a földjén él; körmönfonságra tanít!” Mindannyian tudjuk, hogy „*Jákov bűne*” (*Micah* 1:5) nem a Talmudban rejlik, hanem a kanyargós tudományosságban, amely szívtelen és büszke, és ami a vesztünkre tör! Itt az idő megróni az embereket, hogy [végre] szeressék a munkát, és élvezzék munkájuk gyümölcsét, amit a tulajdon kezükkel értek el.

Ezután következhet Raba¹⁵ intelme tanítványaihoz: „Arra kérlek benneteket, hogy ne járuljatok elém Niszán¹⁶ hónapban, sem Tisriben,¹⁷ nehogy egész évben az élelem miatt aggódjatok.” (BT *Brácho*t 35b).

(A lábjegyzet törzsanyaga a szerző munkája. A többi lábjegyzet a szerkesztő megjegyzése.)

15 Középkori bölc.

16 Május–június, húsvét közelében (az aratás hónapja).

17 Szeptember–október: a szüret ideje (a szőlő és az olaj préselésének időszaka).

Itt az idő, hogy lehántsuk a büszkeséget a Tóra-tudósok szívéből, mivel tilos a Tórát magunk megnagyobbításáért tanulni! (*Avot* 4:5) Itt az idő, hogy Júdea fiai megtanuljanak békében élni más, eltérő vallásokkal, mint ahogy a Talmud parancsolja [nekünk], még a bálványimádók esetén is (BT *Brácho*t 17a) – pláne azokkal, akik [ma] a szomszédaink! Itt az idő, hogy mindenki a szívébe vésse, hogy sokkal fontosabbak az ember és ember közötti parancsolatok, mint az ember és Isten közöttiek (BT *Yoma* 85a; BT *Bava Batra* 88b), és hogy még egy bálványimádót sem szabad megtéveszteni (BT *Hullin* 94a). A jogtalan nyereség machinációi nem méltóak Istenhez! Itt az idő, hogy mi magunk hajtsunk végre nagy cselekedeteket, hogy erkölcsösek legyünk, s ezáltal siker koronázza törekvéseinket. Egy bölcs ember nem hallgathat ilyen időkben!

KOVÁCS Bence fordítása

Mose Leib Lilienblum (1843–1910): író, kritikus, politikai újságíró, polgári foglalkozására nézve ügyvéd. Oroszországban született, Kovnó (ma: Kaunas, Litvánia) mellett, Kédainiaiban, huszonkét éves koráig a hagyományos képzés intézményeiben, héderben (zsidó általános iskola, a gyerekek a hagyomány alapjait – kb. hat-tíz éves korig a Bibliát és annak alapvető rabbinikus magyarázatait – és az imát sajátítják el benne), majd jesivában (a Bibliát magyarázó szélesebb irodalmat és a mai zsidó jog alapjait és mesterségét, forrásait tanító intézmény) tanult. A hagyományos irodalom mellett Lilienblum a haszkala (zsidó felvilágosodás) irodalmát is megismerte. A kettő ötvözete szerint haladva föllázadt a XVI. századi Sulchán Árukh törvénykódex fojtó szorítása és merevsége, nyomasztó egyoldalúsága és kommunikációképtelensége ellen. Jelen írásunk azt az érvelését idézi, hogy a Babiloni és a Jeruzsálemi Talmud vitagyűjteménye a judaizmus vita- és életképes alapja, túlélésének eszköze, amire egy normatív gyűjtemény az intellektuális bátorság híján alkalmatlan. Üdvözlét a múlt századi Odesszából!